

УДК 340.12:17:004(100)

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2026-2-6>**Лукашук Юрій Андрійович,**

старший викладач кафедри автоматизованих систем управління,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вулиця Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8933-8635>
Scopus ID: 57214080904

Цмоць Уляна Олексіївна,

старший науковий співробітник,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, м. Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8423-8272>
Scopus ID: 59410804600

ДИНАМІКА ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВИХ І МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. У статті здійснено комплексний міждисциплінарний аналіз динаміки переосмислення правових і моральних цінностей у контексті цифрових трансформацій сучасного суспільства. Досліджено соціально-філософські та правові наслідки впровадження алгоритмічних систем, штучного інтелекту, великих даних, VR/AR-середовищ і цифрових платформ як нових чинників нормативного регулювання соціальної поведінки. Обґрунтовано тезу про трансформацію алгоритму в автономний регулятор, що функціонує паралельно до традиційних механізмів права і моралі та часто вступає з ними у ціннісний конфлікт.

На основі показників цифрової активності населення України станом на 2025 рік проаналізовано вплив цифрового середовища на модифікацію поведінкових норм, соціальних практик і ціннісних орієнтацій громадян. Виявлено системні суперечності між формально правомірними алгоритмічними практиками та моральними оцінками суспільства, зокрема у сферах модерації контенту, обробки персональних даних, автоматизованого ухвалення рішень і соціального скорингу.

Особливу увагу приділено цифровізації кримінального процесу, використанню електронних доказів та алгоритмічного аналізу даних як чинникам трансформації уявлень про справедливість, відповідальність і презумпцію невинуватості. Розкрито правові й етичні проблеми VR/AR-середовищ, пов'язані з цифровим насильством, симуляцією шкоди та розмиванням меж юридичної відповідальності.

Запропоновано напрями гармонізації правових і моральних норм у цифрову епоху на засадах людиноцентризму, алгоритмічної прозорості, етичного дизайну, підзвітності цифрових систем і інтеграції етичних принципів у правове регулювання.

Доведено, що ефективне правове реагування на цифрові виклики потребує міждисциплінарної координації правових, етичних і технологічних підходів. Наголошено на необхідності адаптації національних правових систем до алгоритмічного регулювання з урахуванням міжнародних стандартів цифрової етики та прав людини.

Ключові слова: цифрова етика, штучний інтелект, цифрові цінності, алгоритмічна влада, VR/AR, цифрова приватність, правові норми, алгоритмічна справедливість.

Lukashchuk Yurii, Tsmots Uliana. DYNAMICS OF REINTERPRETING LEGAL AND MORAL VALUES IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATIONS

Abstract. The article provides a comprehensive interdisciplinary analysis of the dynamics of rethinking legal and moral values in the context of digital transformations in modern society. It examines the socio-philosophical and legal consequences of the introduction of algorithmic systems, artificial intelligence, big data, VR/AR environments, and digital platforms as new factors in the normative regulation of social behavior. The thesis about the transformation of the algorithm into an autonomous regulator that functions in parallel with traditional mechanisms of law and morality and often enters into a value conflict with them is substantiated.

Based on indicators of the digital activity of the Ukrainian population as of 2025, the influence of the digital environment on the modification of behavioral norms, social practices, and value orientations of citizens is analyzed.

Systemic contradictions between formally legitimate algorithmic practices and moral assessments of society have been identified, particularly in the areas of content moderation, personal data processing, automated decision-making, and social scoring.

Particular attention is paid to the digitization of criminal proceedings, the use of electronic evidence, and algorithmic data analysis as factors transforming perceptions of justice, responsibility, and the presumption of innocence. The legal and ethical problems of VR/AR environments related to digital violence, simulation of harm, and blurring of the boundaries of legal responsibility are revealed.

Directions for harmonizing legal and moral norms in the digital age are proposed, based on human-centeredness, algorithmic transparency, ethical design, accountability of digital systems, and the integration of ethical principles into legal regulation.

It is proven that an effective legal response to digital challenges requires interdisciplinary coordination of legal, ethical, and technological approaches. The need to adapt national legal systems to algorithmic regulation, taking into account international standards of digital ethics and human rights, is emphasized.

Key words: digital ethics, artificial intelligence, digital values, algorithmic power, VR/AR, digital privacy, legal norms, algorithmic justice.

Вступ. Цифрова трансформація є системним процесом, що охоплює не лише технологічні, а й соціальні, правові, культурні та моральні виміри суспільного розвитку. Сучасна соціальна реальність формується в умовах стрімкого поширення інформаційних платформ, штучного інтелекту, алгоритмічних моделей ухвалення рішень, автономних цифрових агентів, сенсорних мереж і віртуальних середовищ. Унаслідок цього виникає потреба перегляду фундаментальних підходів до розуміння права і моралі як базових регуляторів суспільних відносин.

Штучний інтелект, машинне навчання, рекомендаційні системи та генеративні моделі створюють ситуацію, за якої традиційні механізми соціального контролю та нормативного регулювання втрачають монополію. Алгоритм дедалі частіше виступає новим регулятором поведінки, що функціонує на основі статистичних закономірностей і логіки оптимізації, часто поза межами моральної рефлексії та правової відповідальності [1; 2; 3].

У науковому дискурсі дедалі частіше обґрунтовується теза, що цифрове середовище перестає бути допоміжним інструментом і трансформується у базову реальність формування ідентичності, норм і цінностей. Інформаційні системи не лише опосередковують соціальні відносини, а й активно конструюють соціальний досвід, визначаючи доступ до інформації, рамки допустимого та моделі поведінки індивідів у цифровому просторі.

Для України ці процеси мають особливу актуальність. Високий рівень цифровізації, активне використання електронного урядування, соціальних мереж, месенджерів, цифрових фінансових сервісів і віртуальних платформ формують нові моделі соціальної поведінки. За даними міжнародного аналітичного звіту Digital 2025: Ukraine, понад 80 % населення України є активними користувачами інтернету, що свідчить про перехід цифрового середовища зі статусу додаткової сфери у статус основного простору реалізації соціальної, економічної та громадянської активності [4]. Такий рівень цифрової залученості означає, що саме у віртуальному просторі сьогодні формуються домінантні ціннісні орієнтації, моделі комунікації та уявлення про допустиме й недопустиме. Сучасні дослідження у сфері Управління штучним інтелектом наголошують, що ефективно управління штучним інтелектом потребує багаторівневої системи підзвітності, яка охоплює етапи проєктування, впровадження, моніторингу та аудиту алгоритмічних систем, а також участь державних органів, бізнесу й громадянського суспільства у процесах контролю та оцінювання ризиків [5; 6].

У цьому зв'язку актуалізується фундаментальна наукова проблема, що полягає у з'ясуванні того, яким чином процеси цифрової трансформації впливають на еволюцію правових і моральних цінностей суспільства, а також у визначенні спроможності традиційних нормативних систем забезпечувати належне та ефективне реагування на зазначені зміни. Ме-

тою статті є комплексний аналіз динаміки переосмислення правових і моральних норм у цифрову епоху та обґрунтування напрямів їх гармонізації.

Матеріали та методи. У дослідженні використано міждисциплінарний підхід, що поєднує інструменти філософії права, теорії моралі та правової науки для аналізу впливу цифрових технологій на трансформацію нормативних систем. Застосовано нормативно-ціннісний аналіз для виявлення суперечностей між правовими приписами, моральними оцінками та алгоритмічними практиками у цифровому середовищі. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення міжнародних етичних стандартів і національних підходів до регулювання штучного інтелекту, цифрової приватності та автоматизованих рішень. Елементи соціально-філософського та системного аналізу дали змогу розглянути алгоритмічні системи як автономний чинник соціального регулювання та джерело трансформації правових і моральних цінностей.

Результати. Право і мораль історично виступали основними регуляторами суспільної поведінки, визначаючи допустимі межі дій індивідів і соціальних груп [7]. Проте в умовах цифровізації формується новий тип регулятора – алгоритм, який діє на основі математичних моделей, статистичних кореляцій та автоматизованих рішень. Алгоритмічні системи, навіть за умови формальної законності, можуть породжувати упередженість, дискримінацію та несправедливість, що не завжди узгоджується з моральними уявленнями суспільства.

Цифрова трансформація правових і моральних регуляторів проявляється через кілька взаємопов'язаних процесів. Зокрема, відбувається ерозія традиційних моральних норм під впливом соціальних мереж і персоналізованих інформаційних стрічок, які формують так звані «моральні бульбашки» [1; 8; 9; 10]. Користувачі дедалі рідше стикаються з альтернативними поглядами, що сприяє поляризації та фрагментації ціннісних систем.

Водночас спостерігається автоматизація правового процесу. Інструменти на основі ШІ

застосовуються для аналізу цифрових слідів, прогнозування поведінки, оцінки ризиків і навіть ухвалення рішень у сфері правозастосування. Це змінює природу права, надаючи йому технократичного характеру та зменшуючи роль людського судження [2; 3; 11].

Особливо показовою є цифровізація кримінального процесу. У дослідженні Алрагад А.А. та ін. (2024) [11] доведено, що використання електронних доказів і алгоритмічного аналізу даних трансформує не лише процесуальні механізми, а й саму філософію кримінального правосуддя. Акцент зміщується з безпосередньої оцінки людських дій на аналіз цифрових репрезентацій поведінки, що створює ризики для принципів справедливості, змагальності та презумпції невинуватості. Алгоритмічна непрозорість у роботі з електронними доказами поглиблює розрив між формальною законністю та моральним відчуттям справедливості.

Окремим вектором цифрових змін є алгоритмічне опосередкування соціальних рішень, за якого автоматизовані системи визначають пріоритети, здійснюють оцінювання та впливають на розподіл соціальних ресурсів. Алгоритми автоматично ранжують контент, моделюють соціальний скоринг, впливають на доступ до ресурсів, працевлаштування чи фінансування [8; 9; 12; 13]. Такі рішення часто є непрозорими та недоступними для аудиту, що підриває довіру до правових інститутів.

Таким чином, алгоритм поступово перетворюється на автономне джерело нормотворення, яке функціонує паралельно до права і моралі, створюючи нові виклики для соціального порядку.

Цифрова етика формується як відповідь на зростаючий вплив інформаційних технологій на людське життя. Її теоретичною основою є концепція інфосфери, відповідно до якої інформаційна взаємодія стає ключовою формою соціальної реальності. Цифрове середовище розглядається не як інструмент, а як простір буття людини [14].

Серед ключових принципів цифрової етики виділяють прозорість алгоритмів, пояснюваність рішень, справедливість і недискримінацію, повагу до приватності, підзвітність роз-

робників та етичний дизайн. Ці принципи визнані міжнародною науковою та експертною спільнотою, зокрема закріплені в Рекомендації ЮНЕСКО з етики штучного інтелекту (UNESCO, 2021) [12] як базові для етичного використання ІІІ та цифрових систем.

Водночас на практиці цифрова етика часто має декларативний характер. Етичні рекомендації не завжди супроводжуються юридично зобов'язуючими механізмами реалізації, а відсутність ефективного контролю та моніторингу знижує їхню практичну дієвість. Це зумовлює необхідність інтеграції етичних принципів у правові норми та технічний дизайн цифрових систем.

Високий рівень цифрової активності населення України зумовлює глибокі соціальні трансформації. Масове використання інтернету, соціальних мереж, електронних сервісів і мобільних застосунків формує нові моделі комунікації, участі та соціальної взаємодії. Цифрове середовище стає основним простором реалізації економічних, політичних і громадянських відносин.

Алгоритми створюють персоналізовані інформаційні екосистеми, що суттєво відрізняються між собою. Це призводить до формування альтернативних систем цінностей, різного рівня інформованості та протилежних моральних суджень у межах однієї спільноти.

Дослідження цифровізації кримінального процесу підтверджує, що алгоритми набувають статусу де-факто нормотворчих суб'єктів. За висновками Алрагад А.А. та ін. (2024) автоматизовані системи аналізу електронних доказів впливають на перебіг кримінального провадження та судові переконання, виконуючи регулятивну функцію, яка раніше належала виключно людині.

VR/AR-технології породжують нові феномени – віртуальні домагання, симуляції насильства, маніпуляцію поведінкою через сенсорне занурення. Хоча такі дії відбуваються у віртуальному просторі, вони можуть мати реальні психоемоційні наслідки, що ставить під сумнів традиційні правові рамки [15; 16; 17].

Розвиток VR/AR-технологій формує принципово нові простори соціальної взаємодії,

у яких межа між віртуальним і реальним досвідом істотно розмивається. Симулятивний характер таких середовищ не усуває реальних психоемоційних наслідків для користувачів, зокрема у випадках віртуальних домагань, примусу, переслідування або насильницьких дій, що здійснюються через аватари та інтерактивні сценарії. Це актуалізує питання юридичної кваліфікації цифрового насильства у VR/AR-просторі та визначення механізмів правової відповідальності.

У чинних правових системах більшість VR/AR-інцидентів перебуває поза чітким нормативним регулюванням або розглядається крізь призму загальних норм інформаційного, цивільного та кримінального права. Зокрема, цивільно-правова відповідальність може наставати у випадках завдання моральної шкоди, порушення права на гідність, честь і недоторканність приватного життя. Водночас складність доведення причинно-наслідкового зв'язку між віртуальною дією та реальними наслідками значно ускладнює практичне застосування таких норм.

У площині кримінального права проблема полягає у відсутності чіткої прив'язки віртуальних дій до складів злочинів, сформульованих для фізичного світу. Хоча окремі прояви цифрового насильства можуть підпадати під ознаки переслідування, погроз або примушування, VR/AR-контекст створює додаткові труднощі, пов'язані з ідентифікацією суб'єкта, юрисдикцією та доказуванням умислу. Використання аватарів і анонімних профілів посилює ризик безкарності та знеособлення відповідальності.

Окрему роль у врегулюванні цифрового насильства відіграють платформні механізми відповідальності, зокрема внутрішні правила користування, модерація контенту, блокування акаунтів і алгоритмічне виявлення порушень. Однак такі інструменти мають обмежений правовий статус і не завжди відповідають принципам належної правової процедури, що породжує ризик свавільного або вибіркового застосування санкцій. Відсутність ефективних механізмів оскарження платформних рішень посилює недовіру

користувачів і не забезпечує повноцінного захисту їхніх прав.

У цьому контексті актуалізується необхідність розроблення спеціалізованих правових підходів до VR/AR-взаємодій, які б враховували: психоемоційний вплив віртуального досвіду; тілесну та просторову імітацію як юридично значущі фактори та особливості доказування цифрових інцидентів (лог-дані, сенсорні записи, поведінкові патерни).

Подальший розвиток метавсесвітів та інтегрованих VR/AR-платформ актуалізує необхідність формування нових підходів до правового регулювання цифрової взаємодії. У сучасних дослідженнях наголошується, що віртуальні середовища створюють складні виклики для забезпечення прав людини, захисту приватності, визначення юрисдикції та притягнення до відповідальності за цифрові правопорушення. Особливого значення набувають питання правового статусу віртуальних об'єктів, захисту користувачів від цифрового насильства та розроблення ефективних механізмів контролю за діяльністю платформ. За таких умов удосконалення нормативно-правового регулювання повинно поєднувати правові, етичні та технологічні інструменти забезпечення безпеки й справедливості у віртуальному просторі [18].

Перспективним є запровадження принципу підвищеної відповідальності щодо розробників і операторів VR/AR-платформ, які повинні забезпечувати превентивний етичний дизайн, інструменти персональної безпеки, прозорі процедури реагування на скарги та збереження цифрових доказів. Такий підхід узгоджується з концепцією вбудованої етики і дозволяє поєднати технічні, етичні та правові механізми захисту.

Отже, VR/AR-середовища вимагають переосмислення традиційних правових категорій шкоди, відповідальності та суб'єктності. Без інтеграції спеціальних правових норм і процесуальних гарантій цифрове насильство у віртуальних просторах ризикує залишатися в зоні морального засудження без ефективного юридичного реагування, що підриває довіру до права як універсального регулятора соціальних відносин у цифрову епоху.

Алгоритмічна упередженість є однією з ключових проблем сучасного ШІ [2; 21; 22]. Системи найму, кредитного скорингу та модерації контенту часто відтворюють соціальні стереотипи, маскуючи дискримінацію під технічну нейтральність. Це зумовлено як упередженими або нерепрезентативними даними, на яких навчаються моделі, так і вибором метрик та цілей оптимізації, що ігнорують соціальний контекст. Наслідками є посилення нерівностей, обмеження доступу до можливостей для вразливих груп та зниження довіри до цифрових рішень. Важливо розмежовувати алгоритмічну упередженість як технічну властивість моделей і алгоритмічну дискримінацію як її соціальний та правовий наслідок для конкретних груп населення, що проявляється у системному відтворенні історичних та інституційних нерівностей. Подолання алгоритмічної упередженості потребує поєднання технічних підходів (аудитів, дебіасингу, прозорості моделей) з етичним наглядом, механізмами підзвітності та міждисциплінарною відповідальністю розробників, інституцій і регуляторів.

Дані стають центральним ресурсом цифрової економіки. Водночас недостатня прозорість їх використання створює загрози приватності та сприяє розвитку «капіталізму стеження», що підриває довіру до цифрових платформ [9; 12]. Асиметрія інформації між користувачами та цифровими корпораціями призводить до формального характеру згоди на обробку персональних даних, яка часто не супроводжується реальним усвідомленням масштабів і наслідків цифрового спостереження. Масове збирання, агрегування та профілювання даних дозволяє формувати детальні поведінкові та психологічні портрети осіб, що створює ризики маніпуляції автономією вибору та порушення принципу інформаційного самовизначення. У правовому вимірі це актуалізує проблему адекватності традиційних механізмів захисту приватності, які не враховують алгоритмічну обробку даних у реальному часі. Відтак забезпечення ефективного захисту персональних даних потребує поєднання правових гарантій із етичними стандартами відповідального використання інформації та технічними інстру-

ментами контролю за цифровими процесами [9; 12; 15].

Крім того, концентрація масивів персональних даних у руках обмеженого кола приватних суб'єктів формує нові асиметрії влади, за яких контроль над інформацією перетворюється на інструмент соціального впливу та економічного домінування. Відсутність ефективних механізмів незалежного нагляду за обробкою даних посилює ризик зловживань, зокрема вторинного використання інформації поза первинними цілями її збору. За таких умов приватність втрачає статус фундаментальної цінності та дедалі частіше редукується до формального юридичного атрибуту, не здатного забезпечити реальний захист автономії особи в цифровому середовищі.

Процеси цифровізації спричиняють виникнення системних конфліктів між правовими нормами, моральними оцінками та алгоритмічним регулюванням соціальної поведінки. У цифровому середовищі дедалі частіше ви-

никають ситуації, коли дії, що є формально правомірними відповідно до чинного законодавства або умов користування цифровими платформами, викликають моральне неприйняття, соціальну тривогу або відчуття несправедливості.

Особливо показовим є використання алгоритмічних систем у сфері модерації контенту, обробки персональних даних, автоматизованого ухвалення рішень, а також у кримінальному процесі. Алгоритмічні рішення часто є непрозорими для користувачів і позбавленими механізмів ефективного оскарження, що підриває довіру до правових інститутів і цифрових платформ [8; 1; 9].

Узагальнення основних юридично-моральних конфліктів цифрової взаємодії подано в таблиці 1.

Як видно з таблиці 1, значна частина цифрових практик перебуває у «сірій зоні» між правом і мораллю. Особливо критичним є використання алгоритмічного аналізу елек-

Таблиця 1

Юридичні та моральні конфлікти цифрової взаємодії

Ситуація / феномен	Юридичний статус / характер	Моральні оцінки / соціальні реакції	Коментар / ризики
Алгоритмічна модерація контенту на цифрових платформах	Формально законна (умови користування, приватне регулювання)	Недовіра до непрозорих критеріїв, відчуття цензури	Ризик маніпуляції громадською думкою, обмеження свободи вираження [1; 8]
Використання персональних даних для таргетування, реклами та соціального скорингу	Легальне за формальної згоди користувача	Дискомфорт, страх тотального стеження	Порушення приватності, формування «капіталізму стеження» [9; 15]
Генеративні моделі, боти, автономні цифрові агенти	Недостатньо врегульовані	Невизначеність моральної відповідальності	Розмивання меж суб'єктності та відповідальності [19; 20]
Автоматизоване ухвалення рішень у сфері працевлаштування, кредитування, соціальних виплат	Часто правомірне відповідно до внутрішніх процедур	Підозра в упередженості та несправедливості	Алгоритмічна дискримінація, відсутність механізмів апеляції [20; 21]
VR/AR-симуляції насильства або домагань	Частково врегульовані або поза правовим полем	Етичне неприйняття, заперечення «нереальності» шкоди	Психологічна травматизація, потреба формування VR-етики [16; 17; 18]
Алгоритмічний аналіз електронних доказів у кримінальному процесі	Формально правомірний	Недовіра до «машинної» справедливості	Ризик порушення презумпції невинуватості, знеособлення відповідальності [11]

тронних доказів у кримінальному процесі. За результатами дослідження Алрагад А.А. та ін. [11], цифровізація роботи з доказами здатна змінювати баланс між ефективністю правосуддя та гарантіями прав людини, створюючи ризики для дотримання принципів справедливого суду, змагальності сторін і презумпції невинуватості.

Таким чином, юридично допустимі алгоритмічні практики дедалі частіше вступають у конфлікт із суспільними уявленнями про моральну справедливість, що свідчить про необхідність переосмислення нормативних засад цифрової взаємодії та інтеграції етичних критеріїв у правове регулювання.

Кібербулінг, діпфейк, цифрові маніпуляції та радикалізація змінюють моральні орієнтири суспільства, нормалізуючи агресію та порушення приватності.

Міжнародний досвід демонструє різні підходи до регулювання цифрових технологій. Для України актуальним є гібридний підхід, що поєднує міжнародні стандарти, національне законодавство та громадську участь [5; 6; 12; 19].

Пріоритетними напрямками гармонізації правових і моральних цінностей у сучасному суспільстві є людиноцентричний підхід, що ставить гідність, права та свободи людини в основу правового регулювання; етичний дизайн технологій і правових механізмів, який передбачає врахування моральних наслідків ще на етапі їх розроблення; активна громадська участь у формуванні, обговоренні та контролі нормативних рішень; підвищення рівня цифрової та правової грамотності населення з метою усвідомленого користування технологіями та захисту власних прав; а також постійна адаптація законодавства до цифрових викликів, зокрема пов'язаних із штучним інтелектом, обробкою персональних даних та автоматизованими рішеннями, з урахуванням етичних принципів справедливості, прозорості та відповідальності.

Висновки. Цифрова трансформація докорінно змінює фундаментальні уявлення про право, мораль і відповідальність, що підтверджується аналізом алгоритмічних систем як нових регуляторів соціальної поведінки. Алгоритмічні рішення, навіть за умов їх формальної законності, здатні породжувати стійкі моральні конфлікти, соціальну недовіру та відчуття несправедливості через відсутність прозорості, пояснюваності й чіткої юридичної підзвітності. Досвід цифровізації кримінального процесу показує, що застосування алгоритмічного аналізу електронних доказів без належних етичних і правових запобіжників створює ризики підриву принципів презумпції невинуватості, змагальності сторін і справедливого суду.

Гармонійний розвиток цифрового суспільства можливий лише за умови системної інтеграції правових і моральних цінностей у процеси розроблення, впровадження та використання цифрових технологій. Пріоритетними напрямками такої гармонізації мають стати людиноцентричний підхід, алгоритмічна прозорість і підзвітність, етичний дизайн технологій, а також міждисциплінарна координація правових, філософських і технологічних підходів з урахуванням міжнародних стандартів цифрової етики та прав людини.

Окрему загрозу становить тенденція до нормалізації алгоритмічного управління соціальними процесами, за якої технічна ефективність поступово підміняє собою етичну оцінку та правову легітимність рішень. Відсутність прозорості й пояснюваності алгоритмічних систем поглиблює розрив між формальною законністю цифрових практик і суспільним відчуттям справедливості, що підриває довіру до правових інститутів у цифровому середовищі. У цьому контексті подальший розвиток правового регулювання цифрових технологій має ґрунтуватися на міждисциплінарному діалозі, який поєднує правову доктрину, моральну філософію та принципи технологічної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Bucher T. If...Then: Algorithmic Power and Politics. Oxford University Press, 2018. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190493028.001.0001>
2. Mittelstadt B. D. Principles alone cannot guarantee ethical AI. *Nature Machine Intelligence*. 2019. Vol. 1(11). P. 501–507. DOI: 10.1038/s42256-019-0114-4.
3. Pasquale F. The Black Box Society. Harvard University Press, 2015. ISBN 9780674970847 <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674970847>
4. DataReportal. Digital 2025: Ukraine. 2025. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-ukraine>
5. Batool A., Zowghi D., Bano M. AI governance: a systematic literature review. *AI and Ethics*. 2025. Vol. 5. P. 3265–3279. DOI: 10.1007/s43681-024-00653-w.
6. Papagiannidis E, Mikalef P, Conboy K. Responsible Artificial Intelligence Governance: A Review and Research Framework. *Journal of Strategic Information Systems*. 2025. Vol. 34, Issue 2. Article 101885. doi:10.1016/j.jsis.2024.101885
7. Цмоць У.О. Співвідношення правових і моральних цінностей: компаративістський аналіз. Науковий вісник ЛьвДУВС. *Серія юридична*. 2025. № 3. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-1>
8. Gillespie T. Custodians of the Internet. Yale University Press, 2018. <https://doi.org/10.12987/9780300235029>
9. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. New York : PublicAffairs, 2019. 704 p.
10. Sunstein C. R. #Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton : Princeton University Press, 2017. DOI: 10.1515/9781400884711.
11. Alraggad M. M., Almahasneh A. A. A. A., Borovikova V., Zhyvko Z., Komissarchuk Y. The policy of rethinking the criminal process in the national security system: The impact of digitalisation on working with electronic evidence. *Social and Legal Studies*. 2024. Vol. 7, No. 2. P. 162–170. DOI: 10.32518/sals2.2024.162.
12. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021. URL: <https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics>
13. O’Neil C. Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy. New York : Crown, 2016.
14. Floridi L. The Fourth Revolution. Oxford University Press, 2014. <https://global.oup.com/academic/product/the-fourth-revolution-9780199606726?cc=ua&lang=en&>
15. Solove D. J. Understanding Privacy. Harvard University Press, 2008. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674035072> ISBN 9780674035072
16. Westerlund M. The Emergence of Deepfake Technology: A Review. *Technology Innovation Management Review*. 2019. Vol. 9(11). P. 39–52. DOI: 10.22215/timreview/1282
17. Madary M., Metzinger T. K. Real Virtuality: A Code of Ethical Conduct. Recommendations for Good Scientific Practice and the Consumers of VR-Technology. *Frontiers in Robotics and AI*. 2016. Vol. 3. Article 3. DOI: <https://doi.org/10.3389/frobt.2016.00003>
18. Freeman G., Zamanifard S., Maloney D., Acena D. Disturbing the Peace: Experiencing and Mitigating Emerging Harassment in Social Virtual Reality. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*. 2022. Vol. 6 (CSCW2). DOI: <https://doi.org/10.1145/3555148>
19. Wang Y., Zhao X., Zhang Y. Ethical and Legal Challenges in the Metaverse: A Systematic Review. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2024. Vol. 11. Article 437. DOI: 10.1057/s41599-024-02894-7.
20. Bostrom N. Superintelligence. Oxford University Press, 2014. ISBN: 9780199678112 <https://global.oup.com/academic/product/superintelligence-9780199678112?cc=ua&lang=en&>
21. Barocas S., Selbst A. D. Big Data’s Disparate Impact. *California Law Review*. 2016. Vol. 104, No. 3. P. 671–732.
22. Angwin J., Larson J., Mattu S., Kirchner L. Machine Bias. ProPublica. 2016. URL: <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>

References:

1. Bucher, T. (2018). If...Then: Algorithmic Power and Politics. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190493028.001.0001> [in English]
2. Mittelstadt, B. (2019). Principles Alone Cannot Guarantee Ethical AI. *Nature Machine Intelligence*. <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0114-4> [in English]
3. Pasquale, F. (2015). The Black Box Society. Harvard University Press, ISBN 9780674970847. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674970847> [in English]

4. DataReportal. (2025). Digital 2025: Ukraine. Retrieved from <https://datareportal.com/reports/digital-2025-ukraine> [in English]
5. Batool, A., Zowghi, D., & Bano, M. (2025). AI governance: a systematic literature review. *AI and Ethics*, Vol. 5. P. 3265–3279. DOI: 10.1007/s43681-024-00653-w [in English].
6. Papagiannidis, E., Mikalef, P., & Conboy, K. (2025). Responsible artificial intelligence governance: A review and research framework. *Journal of Strategic Information Systems*, 34(2), Article 101885. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2024.101885> [in English].
7. Tsmots, U. O. (2025). Spivvidnoshennia pravovykh i moralnykh tsinnosti: komparatyvistskyi analiz [The relationship between legal and moral values: a comparative analysis]. *Naukovyi visnyk LvivDUVS. Seriya yurydychna – Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series*, 3, 3–10. <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-1> [in Ukrainian].
8. Gillespie, T. (2018). Custodians of the Internet. Yale University Press, 2018. <https://doi.org/10.12987/9780300235029> [in English].
9. Zuboff, S. (2019). The Age of Surveillance Capitalism. PublicAffairs, [in English]
10. Sunstein, C. R. (2017). #Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton : Princeton University Press. DOI: 10.1515/9781400884711 [in English].
11. Alraggad, M. M., Almahasneh, A. A. A. A., Borovikova, V., Zhyvko, Z., & Komissarchuk, Y. (2024). The policy of rethinking the criminal process in the national security system: The impact of digitalisation on working with electronic evidence. *Social and Legal Studies*, Vol. 7, No. 2. P. 162–170. DOI: 10.32518/sals2.2024.162 [in English].
12. UNESCO (2021). Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics> [in English].
13. O’Neil, C. (2016). Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy. New York : Crown [in English].
14. Floridi, L. (2014). The Fourth Revolution. Oxford University Press, <https://global.oup.com/academic/product/the-fourth-revolution-9780199606726?cc=ua&lang=en&> [in English].
15. Solove, D. J. (2008). Understanding Privacy. Harvard University Press. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674035072> ISBN 9780674035072 [in English].
16. Westerlund, M. (2019). The Emergence of Deepfake Technology: A Review. *Technology Innovation Management Review*, Vol. 9(11). P. 39–52. DOI: 10.22215/timreview/1282 [in English].
17. Madary, M., & Metzinger, T. K. (2016). Real Virtuality: A Code of Ethical Conduct. Recommendations for Good Scientific Practice and the Consumers of VR-Technology. *Frontiers in Robotics and AI*, Vol. 3. Article 3. DOI: <https://doi.org/10.3389/frobt.2016.00003> [in English].
18. Freeman, G., Zamanifard, S., Maloney, D., & Acena, D. (2022). Disturbing the Peace: Experiencing and Mitigating Emerging Harassment in Social Virtual Reality. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, Vol. 6 (CSCW2). DOI: <https://doi.org/10.1145/3555148> [in English].
19. Wang, Y., Zhao, X., & Zhang, Y. (2024). Ethical and Legal Challenges in the Metaverse: A Systematic Review. *Humanities and Social Sciences Communications*, Vol. 11. Article 437. DOI: 10.1057/s41599-024-02894-7 [in English].
20. Bostrom, N. (2014). Superintelligence. Oxford University Press. ISBN: 9780199678112. <https://global.oup.com/academic/product/superintelligence-9780199678112?cc=ua&lang=en&> [in English].
21. Barocas, S., & Selbst, A. D. (2016). Big Data’s Disparate Impact. *California Law Review*, Vol. 104, No. 3. P. 671–732 [in English].
22. Angwin, J., Larson, J., Mattu, S., & Kirchner, L. (2016). Machine Bias. ProPublica. URL: <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing> [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 29.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 00.00.2026